

Slovinci, ki ste lani po »Tekel-u ali Pravični tehtnici božji«, predlanskim pa po »Beli ženi«, istega marljivega pisatelja tako pridno segali, vzemite letos še »Pekel« srčno v roke! Upam, da ga ne položite iz rok, dokler ne prečitate vseh 19 odstavkov te poljudne razprave. Četudi se vsa razlaga naslanja na izreke sv. pisma in cerkvenih učenikov, vendar ni nikjer suhoparna, vmes so vpletene kratke prigodbice iz vsakdanjega življenja. Nekateri izrazi so res le bolj pri murskih poljancih domači, a umevali jih bodo tudi drugi Slovenci. Tiskarna sv. Cirila v Mariboru je natisnila to knjižico prav okusno in, rekel bi, skoro brez tiskovnih pogreškov. Prečastiti gospod pisatelj je po pravici imenoval v predgovoru ta svoj najnovejši spis Slovincem podano »zlató jabolko za novo leto«. Vzemí in preberi!

J. Voh.

»**Povesti**« slovenskemu ljudstvu v poduk in zabavo. Zbral in uredil Andrej Kalan, urednik »Domoljuba«. Ponatis iz »Domoljuba«. II. zv. Cena 20 kr. V Ljubljani, 1891. Založba tiskovnega društva. Tisek »Katol. Tiskarne«. Str. 120. Dobiva se v »Katoliški Bukvarni«. — O tem zvezku velja večinoma to, kar smo rekli o I. zvezku. V njem je 14 mičnih povestij, ki so res »v poduk in zabavo«. Ker dandanes Slovenci mnogo več in pa rajši čitajo, kakor so še nedavno, zato ustreza taka knjižica res potrebi, in toplo priporočamo to knjižico bralnim društvom, knjižnicam in vsem onim, ki radi posojajo knjige. S tako knjigo bodo storili dobro delo.

Dr. Fr. L.

HRVAŠKO SLOVSTVO.

Knjige „Matice Hrvatske“ za leto 1891.

Kakor smo ocenjali druga leta knjige »Matice Hrvatske« skrbno, pa tudi z zanimanjem in ljubeznijo za bratovski in mili nam hrvaški narod, tako tudi letos, tem bolj, ker opažamo od leta do leta večji zunanji napredek. Je-li ta napredek istinit, so-li knjige po vsebini od leta do leta boljše, to mora pokazati ocena posameznih knjig. — Ob tej priliki ne moremo si kaj, da ne bi opozorili bratov Hrvatov na jednako dolžnost ali vsaj ljubav proti nam. In ta je: da bi tudi oni tako skrbno in s tolikim zanimanjem preučevali naš napredek, naše delo, kakor naše časništvo, posebej še naš mali list Slovincem razkazuje delovanje in napredovanje Hrvatov. Zdi se nam sicer, da nam Hrvatje ne povračujejo dovolj našega zanimanja. Upamo vendar, da bode i v tem vedno bolje, vsaj mladež — kolikor vemo — ceni in odobruje naše napore.

1. »**Slike iz Bosne**«. Napisao Ivan Lepušić. (Zab. knjiž. zv. 133—136.) 8°. Str. 129. Cena 50 kr. — »Matica Hrvatska« je večkrat jako srečna s svojimi knjigami. Tu nam ponuja razne pripovedke, tam podaje slike z raznih stranij lepe hrvaške domovine; sedaj se giblješ v skalnati Dalmaciji ali pa v kršnem Primorju, malo kasneje se odpelješ v romantično Zagorje, drugikrat v Slavonijo, zemljo plemenito: naša knjižica pa te bode odvedla v Bosno ponosno.

Ta raznovrstnost ugaja čitatelju, »Matici« pa privablja novih členov iz onih krajev, o katerih pripovedujejo knjižice. Če zanimajo knjige nas, kako ne bi še bolj onih, ki živé v tistih krajih!

Lepušić, »pravo pravcato zagrebačko dieto«, je sicer nov pisatelj v »Matici«, a ni nov med hrvaškimi pisatelji. Z veliko srečo se je poskusil na pesniškem polju, kar pričajo tudi njegovi »Pjesnički prvijenci«, o katerih je »Dom in Svet« že poročal nekdanj. V »slikah iz Bosne« predstavlja se nam pisatelj, in priznamo radi, da smo z njim jako zadovoljni. V sedmerih črticah, ali boljše pripovedčicah nam je podal nekoliko dovršenih slik iz bosenskega življenja, katero mu je dobro znano kot ondi službujočemu učitelju. Večina pripovedek pripoveduje o mohamedancih, katere nam črta Lepušić, kar se mora posebno pohvaliti, kot ljudi, ne pa kot divja strašila v fantastiški obleki, z dolgimi brkami in z dolgim mečem, kako nabadajo kristijane na kolce. Tako pisarjenje se je priljubilo posebno onim pisateljem, kateri niso videli nikdar drugačnega Turka, kakor na ploščici tobačne prodajalnice. Res ne bomo tajili mnogih in krvavih del, katera so storili Turki kristijanom, vendar treba pomisliti, da sedaj ni več onih razbrzdanih divjakov, in v mnogih hrvaških mohamedancih se pretaka slovanska kri. In res se ne sramujejo nekateri od njih priznati, da so Hrvati, in mnogi delujejo že na slovstvenem polju in prebirajo hrvaške knjige. Matica je dobila pred kratkim baš med bosenskimi mohamedanci mnogo členov, a Lepušićeva knjiga pridobila jih bode še več. Pa oglejmo si vsaj mimogredoč te slike!

Prva nam pripoveduje plemenito delo nekega age, ki je pomagal v hudi zimi od drugega age spodení krščanski družini. Na Turgenjevov način je tu podal pisatelj lepo božično sliko. Zanimiva je druga, večja, v kateri se nam riše življenje glasovitega bosenskega hajduka Hadži-Ostoje in uči v njej, da se ne smemo maščevati, ker veliko bosenskih kristijanov in mohamedanov je bilo nesrečnih baš zaradi maščevanja. V »Zaprekah« opisuje pisatelj, kako je mala stvarca sprla dve imenitni krščanski rodovini in kako ji je naposled župnik vendar pomiril. »Pobratimi« je zgodovinska pripovedčica iz druge polovice osemnajstega stoletja in prekrasno slavi sveto vez pobratimstva, te najlepše cvetke, katera je pognala med južnimi Slovani. Ta pripovedčica nam svedoči, da je pisatelj kaj spreten v pripovedovanju zgodovinskih dogodkov, pa bi zato želeli, da nam podá kdaj tudi večjo povest iz bosenske zgodovine. Gradiva mu bode ostajalo, zakaj ne vem, ali ga je kje toliko, kolikor v ponosni Bosni. Nasmejati se moraš »Mehmedu Omeroviću«, kateri ni nikjer uspel, dokler ni naposled sklenil, da začne krasti. Ker ni hotel nikakor opustiti tega sklepa, naučil ga je hodža pošteno krasti, in to mu je privedlo srečo tudi v njegovo hišo. »Rasema« je žalosten list iz bosenskega življenja, ko so se vzdignili bosenski krajišniki proti nečloveškemu Omerpaši, »vlaškemu poturici«. Nu, zadnja pripovedčica: »Muratov vir«, slika nam žalosten konec bosenskega trpinca.

»Slike iz Bosne« so prezanime, nerad jih položiš iz rok, dokler jih vseh ne prebereš. Jedino to moti precej, da ni pisatelj pretolmačil onih mnogobrojnih turških besedij, katere se nahajajo v knjigi. Ne samo, da so nerazumljive Slovence, ampak tudi velika večina hrvaških čitateljev jih ne bode umela. Seveda se podajo v govoru, in tudi mohamedancem bodo ugajale, a pretolmačile naj bi se bile. Vendar to sem opomnil le za drugo priliko. »Slike iz Bosne« so navzlic temu lepe, verne slike hrvaškega naroda v Bosni, kateremu želimo tudi mi z darovitim pisateljem: »Bože daj i nakloni! Da poslije mračnog doba bratske nesloge ograno hrvatskomu narodu na osnovu bratske ljubavi, pažnje i pobratimstva dani sreće i blagoslova!« A mi pravimo še: — i krščanske prosvete! Bog daj!

2. Ksaver Šandor Gjalski: **»Iz varmegjinskih dana«**. Portreti, akvareli i razne risarije. 8°. Str. 275. Cena 75 kr. — Že mnogokrat se je baval »Dom in Svet« z darovitim hrvaškim pisateljem Gjalskim. Omenjena knjiga je nov dokaz njegovega uma. Prijazno Zagorje s stari-kavimi poslopji zagorskih šljivarjev, malih plemenitažev in grajščakov, in staro, veselo življenje v onih kurijah je Gjalskemu predmet za lepe slike. Kolikrat nam je že pisal o tem, in vendar dobiva vedno novih snovij in novih zanimivostij! Tu srečamo že znane osebe, s katerimi nas je seznanil Gjalski že v črticah: »Pod starimi krovovi«, a njim so se pridružili novi junaki iz onih blaženih dnij stare varmegjije (županijske sodnije), ko še ni bilo takega prepada med raznimi stanovi, a živelo se je in gostilo po onih starih plemenitaških dvorcih. Evo nam nekoliko izmed onih junakov!

Prvega srečamo lahkoživega, veselega »žitomirskega gospodina«, Imbrico Dobojevića, komornika nj. c. in kr. veličanstva, bivšega ogerškega gardista, podžupana in poslanca. Od nekđaj veseljak in vetrnjak, udal se je uživanju; to ga je naposled pokopalo. Iz gibkega gizdalina je postal slab, siromašen stavec, kateri je nosil obnošene suknje in pokrpene čevlje. Dobro je opisana tu vesela godba, a posebno se bode marsikateri smejal veselemu prizoru jurasora Šebešića. Kdo je pa ta pol-kmet, kateri živi v vednih tožbah in se ne more nikakor sprijazniti z novimi uredbami, da plačuje davek in druge pristojbine? Kaj ga ne poznate? T. j.: perillustris ac generosus Ermenegildus Arpad nobilis Czintekk de Vuczsja Goricza itd., dasi vozi v Zagreb na sejem purice in opravlja druga ne baš plemenitaška opravila. Ker so se neplačani davki vedno bolj množili, prodali so Cinteku ono staro hišo prav tedaj, ko mu je siromašna žena povila toliko zaželjenega naslednika. A on, kateri se je nekđaj toliko protivil davkom, hodil je naposled po vaseh in rubil živino in druge stvari siromašnim kmetom, ki niso mogli plačati davka. »San doktora Mišića« je popreje že »Vienac« objavil. Ta malo čudna pripovedka kaže, kako se je dr. Mišiću pripetilo baš ono, o čemer je popreje sanjal. Poučna je »Idila staroga ljeta«. V tem res umetniškem slikanju, katero ti napaja srce z ugodnimi čustvi, v tem spretnem pred-

stavljanju raznih oseb nam je pokazal Gjalski, kako včasih baš najmanj sposobni ljudje z zvi-jačo in dobrikanjem priplezajo do visokih služb, a drugi sposobni, marljivi in pošteni zbok poštenosti ostajajo v zakotju. Kdo ne vé, da se je to dogajalo na Hrvaškem že popreje, a danes žal še v večjem številu! V »Starcih« je pokazal pisatelj zopet nekatere osebe starega kova, kakoršnih bi sedaj zaman iskal. V naslednji sliki evo nam sodnika Krupića, navdušene-ega za Oggersko in za njene uredbe, pa njegovo starikavo teto ekscelencijo baronico Horst von Montecivico und Lukasfalva, katere je živela le za nemško Avstrijo in vse ograje, vrata in mostičke okrog svoje grajščine oličila s črnozolto bojo! Ker so jo prezrli pri prihodu nadvojvode, bolelo je to neizmerno staro dvorsko gospo, zmešalo se ji je v glavi in žalostno je končala življenje v nekem dunajskem zavodu, kamor so privedli pol leta kasneje tudi sodnika Krupića, kateri je preveč ljubil vinsko kapljico in lahko-živje. Epilog: »Varmegjija« kaj umestno dovršuje celo knjigo in nam podaje nekoliko črtic o slavni, stari varmegjiji. Bila je, ni je več!

Ni ga med hrvaškimi pisatelji, kateri bi umel pisati tako mikavno, živo in verno, kakor zna Gjalski. Ne čudimo se, da ga tuji pisatelji tako marljivo prelagajo v svoj jezik. Tudi »Varmegjinski dani« so mu le na čast. Celo knjigo pre-veva nekak zdrav humor, kateri je, rekel bi, na nekaterih mestih skoro malo na kvar istini, vendar to bode čitatelj rad pregledal zaradi drugih vrlin.

— 2.

»Cesarizam i bizantinstvo« u poviesti iztočnog razkola. Napisao dr. Ivan Marković, franjevac države presv. Odkupitelja. Dio I. Zagreb 1891. Vel. 8°. Str. XXIX. + 551. — To delo spada brez dvombe med najvažnejše znanstvene proizvode, kar jih je lanskega leta v hrvaškem jeziku zagledalo svet. Tukaj nam učeni pisatelj na podlagi mnogih starejših in novejših zgodovinskih virov dokazuje, kako poguben je bil bizantinski cesarizem za duševno življenje naroda in zlasti za cerkev, dokler ni bruhnil nesrečni razkol, ki je napravil strašen prepad med vzhodnim in zahodnim svetom. — Kaj pa je cesarizem? Na to nam pisatelj odgovarja v »pristopu« (str. 1—33), opisujoč borbe, ki so jih imeli rimski papeži z zahodnimi vladarji: Politika, ki razven države ne priznava nobene druge oblasti, to je cesarizem. »Cesarizam je« besede so pisateljeve, »nezakonito i neopravdano pretjerivanje carske vlasti. Cesarizam nad sobom, ni uza (zraven) se, ni u okviru države ne može, da podnosi (ne more trpeti) nikakve druge vlasti, ma zvala (naj se imenuje) se ona roditeljska, gradjanska, crkovna. Cesarizam hoće, da vlada religijom kao i svakom državnom institucijom. Misli, da mu je prosto izpravljati (popravljati), izmjenjivati (izpreminjati) i samu vjeru, prema svojoj čudi i samovolji.«

A carigrajski cesarizem je še nekaj posebnega. »Njegova nam poviest iznosi pred oči osim (razven) neizmjerne oholosti sve mane (napake), sve grdobe, sve zloće, sve sramote, što ih možeš zamisliti u najnižim slojevima (vrstah)